

WERKEN MET VERHALEN
UIT ANDERE CULTUREN

onderwijspraktijk

Henk Figee schrijft in zijn artikel over een speciaal soort vertellingen: Anansi-sprookjes uit het Caraïbisch gebied. De sprookjes zijn bij ons terecht gekomen via de Suri-naamse en Antilliaanse migranten.

Op de Marnix-PABO in Utrecht hebben leerkrachten en studenten onderzocht hoe leerkrachten in de basisschool verhalen uit andere culturen kunnen gebruiken ten be-hoeve van intercultureel onderwijs. Een concreet voorbeeld is opgenomen. De ervaringen zijn bemoedigend.

Inleiding

Wie met kinderen werkt, vertelt verhalen. Verha-len over kinderen, over volwassenen, over dieren met een bijna menselijk gedrag of gewoon over dieren. Verhalen die soms niet echt zijn, omdat je via een omweg weer bij de werkelijkheid te-recht kunt komen.

Soms hebben die verhalen een puur ontspannen-de functie, vaker vertellen leerkrachten met ande-re doelen in het hoofd: vertellen om te informe-ren, te activeren en om meningen te vormen.

Aardige discussie levert de kwestie 'goed of slecht' in dit verband op; bij de jaarlijkse toeken-nings van de bekende griffels laait de discussie steeds weer op. Toch wordt de discussie pas echt interessant, wanneer je je gaat afvragen met welk doel en in welke situatie je verhalen gebruikt.

Over dat laatste — waar verhalen voor gebruikt worden — gaat het volgende artikel. En wel over een speciaal soort vertellingen: de Anansi-sprook-

jes uit het Caraïbisch gebied. Overgewaaid en meegenomen en uiteindelijk verteld door Suri-naamse en Antilliaanse migranten in Nederland. Op de pedagogische academie Jan van Nassau — tegenwoordig 'Marnix-pabo' — is in de winter-maanden van 1984 gewerkt met een bundel Anansi-verhalen van Noni Lichtveld, uitgegeven door de Novib. Vraagstelling was 'hoe leerkrach-ten in de basisschoolpraktijk verhalen uit andere culturen kunnen gebruiken ten behoeve van in-tercultureel onderwijs'. Verhalen vertellen ten-slotte altijd iets over de mensen die ze vertellen en in het geval van de exemplarisch gekozen Anansi-verhalen maken we kennis met de Suri-naamse en van oorsprong Afrikaanse (vertel)we-reld.

Studenten en docenten uit het tweede leerjaar hebben gekozen voor het zoeken naar werkvor-men op het gebied van kunstzinnige vorming,

omdat die een groot beroep doen op inleving en identificatie.

Voorlopige uitkomst is een bescheiden lesbrievensbundel met vier lesbrieven rond Anansi-verhalen. Een exemplarische uitwerking van het werken met verhalen die in andere culturen een belangrijk doorgeefluik vormen van traditie, waarden en normen.

Het actief gebruiken van verhalen uit andere culturen in het onderwijs betekent het spelenderwijs verkennen van werelden, waar veel migranten in Nederland een sterke binding mee hebben. Juist in een tijd, waarin racisme en het hanteren van vooroordelen zo sterk beginnen op te komen, is het belangrijk om kinderen vroegtijdig in aanraking te brengen met de geschiedenis, met de normen en waarden zoals die in veel verhalen van onszelf en anderen overgeleverd zijn.

Anansi-verhalen

In het project hebben we gebruik gemaakt van de onlangs door de Novib uitgebrachte bundel *Anansi; de spin weeft zich een web om de wereld* van Noni Lichtveld. Het bijzondere aan deze bundel is, dat Noni Lichtveld een taal hanteert die de orale traditie van vertellen sterk benadert. Zij heeft zelf als kind en volwassene de verhalen meegekregen en in haar bundel geeft ze niet alleen de verhaalstof, maar ook de vertelsfeer door: *'Pwa, dat moet ik nog zien!', roept Tijger en giet zijn hele bierglasinhoud zijn hoofd binnen, of al die kilo's eens lekker rond moeten zwemmen.*

De verhalen rond de spinneman Anansi komen oorspronkelijk uit West-Afrika. Een door de NBLC uitgebrachte dia-serie, *Anansi the spider* (met Nederlands tekstboekje) laat in prachtige primaire kleuren en patronen het verhaal van Anansi en zijn zonen zien. Het verhaal met een sterk mythologische invulling vertelt hoe Anansi en zijn zonen elkaar tot hulp kunnen zijn in de wouden van Afrika. In de nu nog in Ghana levende Anansi-traditie verklaren de spinneverhalen niet alleen vragen over leven en dood, maar ook politieke vraagstukken.

De massale deportatie van Afrikanen naar Amerikaanse windstreken deden Anansi onder meer in het Caraïbisch gebied belanden. In die tijd werd Anansi het prototype van de onderdrukte zwarte mens die te allen tijde zijn intelligentie tegenover brute kracht kon gebruiken. Figuren als 'koning', 'tijger', 'jager' en andere heersers in mensen- en

dierenwereld worden in de verhalen handig gebruikt door Anansi en zijn lotgenoten om te overleven: de wet van de jungle. In dit verband past een vergelijking met het middeleeuwse Reinaert-verhaal; Anansi en Reinaert zouden aardige bontgenoten vormen in hun strijd tegen verloederde macht.

Er wordt verteld dat Anansi bevriend was met een toverwalvis, die hem bericht bracht over het vreselijke lot van de mensen die als slaven weggevoerd waren. Anansi spon een dikke draad en gaf die aan de walvis in zijn bek en met die draad zwom deze weg, de oceaan over tot aan Amerika. Zijn oudste zoon, die al zijn verhalen kende, stuurde hij over de draad om ze te gaan vertellen, in alle landen en op alle eilanden waar de vrienden van Anansi terecht waren gekomen. Zo spon zich een web van verhalen door het hele Caraïbische gebied en nu er zoveel mensen daarvandaan in West-Europa wonen, nu nodigt dit boek alle kleine spinnetjes uit om die verhalen te horen en ze overal verder te vertellen.

(Noni Lichtveld in de inleiding op haar bundel.)

Het verschijnsel van de indirecte kritiek in verhalen komt in meer culturen voor. Nog onlangs zag ik voor t.v. een Surinaamse man een Nederlandse lokatie, Schiphol, voor zijn verhaal rond Anansi kiezen. Verhalen als kapstok voor de werkelijkheid. Maar ook: verhalen met een evoluerende geschiedenis, omdat ze meegroeien met de omstandigheden van een volk.

En in die zin hebben de Anansi-verhalen of -sprookjes (zoals ze ook wel genoemd worden) een emancipatorische functie: ze dienen als 'modelverhalen' die iets duidelijk maken over de situatie waarin de toehoorders leven (zie Literaturopgave nr 4).

Verhalen vertellen en intercultureel onderwijs

Een tweedajaars student vertelt voor de eerste klas van de lagere school het verhaal 'Hoe Anansi een dollar verdiende'. In het verhaal troeft Anansi als part-time ober twee stand-gevoelige heren af door met hen een weddenschap aan te gaan. Inhoud van de weddenschap: foutloos drie woorden na kunnen zeggen. Het lukt de heren niet, want het derde woord is steeds 'fout'. De student speelt met de kinderen en af en toe komt beschrijving aan bod. Zij neemt bestellingen

gen op bij de kinderen en de favoriete gerechten als boerekool met worst, poffertjes en dranken als cola, chocomel en cassis genieten de voorkeur bij velen.

Tot één van de kinderen wat te brutaal wordt en de ober aan haar jasje getrokken wordt. De weddenschap en het stoere gedrag van een jongen van zeven die heel goed drie woorden kan nazeggen. Grote consternatie, wanneer de jongen na het tweede woord plotseling het woord 'fout' voorgeschoteld krijgt. En uiteraard gegadigden voor nog een rondje. Het duurt lang, maar als de kinderen er achter zijn, heeft Anansi met zijn slimheid genoeg verdiend om z'n baantje vaarwel te zeggen. Ofwel: hoe je ondanks machtsvertoon van anderen met slimme speelsheid je huid kunt redden.

Die student heeft het geweten. Iedere stagedag moest er een Anansi-geschiedenis gespeeld en verteld worden en ook in haar volgende stageklas was Anansi haar voorgegaan met als gevolg dat ze nu nog vertelt.

En er gebeurde natuurlijk meer: tussen de verhalen door vertelde ze over de achtergronden van deze vreemde verhalen en waar je Anansi kon tegenkomen.

De succes-story van de tweedejaars student illustreert hoe verhalen verteld moeten worden en hoe ze gebruikt worden ten behoeve van intercultureel onderwijs. Bij dit onderwijs gaat het immers om een bewustworden van eigen normen en waarden en het vergelijken van eigen gedrag en denken met dat van anderen. Dat moet dan uiteindelijk resulteren in een houding van waaruit allochtone en autochtone kinderen met elkaar kunnen en willen omgaan.

Mits verhalen uit andere culturen met een lange traditie gebruikt worden om gedrag en normen/waarden kritisch aan de orde te stellen en niet versluiierend gebruikt worden, kunnen zij bijdragen aan emancipatie van het gewenste gedrag. De bewustwording van eigen en andermans normen en waarden speelt zich bij het vertellen van dergelijke verhalen op verschillende niveaus af:

- 1 Kennismaken met het verhaalgoed van andere culturen.
 - 2 Inzicht krijgen in andere normen en waarden, zoals verhaalfiguren ze hanteren.
 - 3 Inzicht krijgen in verschillen en overeenkomsten met eigen normen- en waardenpatroon.
- Een klein, maar belangrijk zijspoor: het is toch

eigenlijk te gek, dat je in de vele tekstboeken voor lezen zo weinig verschillende culturele bronnen aantreft?

In het voorbeeld van de student speelt overigens nog een ander aspect mee: de vertelwijze. De Anansi-verhalen zijn het gemeengoed van een groep en worden als zodanig ook nog verteld: spelenderwijs met een grote betrokkenheid van de luisteraars/toeschouwers, die te allen tijde mogen inspringen en meevertellen of een lied kunnen beginnen dat betrekking heeft op de vertelsituatie.

In onze cultuur staat de verteller op een klein platform en duldt geen onderbreking of meevertellen. Juist in het onderwijs moeten we kinderen leren om mee te vertellen, te onderbreken voor associaties. Dat is lastig, ik weet het, maar je vertelt tenslotte toch om betrokkenheid en actief gedrag te bewerkstelligen. En, een goede verteller weet ook weer stiltes in te bouwen.

Vooruitlopend op de uitkomsten van het p.a.-project enkele tips om met Anansi-verhalen in de schoolpraktijk te werken:

- * Geef Anansi een 'plaats' in het vertellen met een groep door de 'feuilletonmethode' toe te passen: regelmatig duikt de spin op in het klasgebeuren. De kinderen zullen uiteindelijk zelf de spin oproepen.

- * Vertel spelend en beeldend: voorwerpen uit het verhaal zijn aanwezig in de ruimte; dialogen worden gespeeld met inschakeling van de kinderen. Lees nooit voor, want daar zijn verhalen met een sterk orale traditie niet voor bedoeld!

- * Doseer informatie rond de verhalen: door wie worden ze verteld, waar worden ze verteld en waarom?

- * Laat het niet bij 'droppen' en dan tot de orde van de dag overgaan, maar verwerk de verhalen op een actieve manier: spelopdrachten en opdrachten rond beeldend werken.

- * Vertel zelf nieuwe verhalen rond actuele situaties.

- * Vertel nooit versluiierend: conflicten tussen mensen in snoepverpakking. Anansi moet zich soms hardhandig van tegenstanders ontdoen en zo gebeurt het helaas ook. Iets anders is, wat je daar van vindt.

- * Laat de humor (relativerend element) goed uitkomen.

'Heer Koning', zei Anansi met een serieus gezicht, 'altijd zijn er verhalen verteld, die te maken

hebben met Anansi. Zolang als alle draden van alle spinnen bij elkaar geweven zijn, zolang zijn de verhalen van mij en mijn familie in alle tijden. Ben ik niet de grootste Verhaalkundige van het land, Mijnheer Koning? Laat mij Minister van Vertelkunst worden, en laat alle verhalen de naam dragen van ... Anansi!

Wel eens een minister in ons no-nonsens-tijdperk gehoord die een 'fatsoenlijk' en 'goed' verhaal kan vertellen?

Het project 'Anansi-verhalen'

Het project Intercultureel onderwijs rond de verhalen heeft twee weken in beslag genomen. Een veel te korte periode, alhoewel de studenten en docenten gedurende een aaneengesloten periode van twee weken konden werken.

De ervaring is ook dat attitudevorming, zo noodzakelijk bij intercultureel onderwijs, niet in twee weken tot stand komt. Pas in het werken op de stagescholen komen studenten tot het besef hoe belangrijk het is om met interculturele doelen bezig te zijn.

Een ander nadeel van twee weken 'thematisch onderwijs' is het bekende 'vluchtheuveleffect': lange periodes van overwegend cursorisch onderwijs worden af en toe onderbroken door een korte periode thematisch onderwijs en daarna gaan we weer vrolijk verder. Studenten ervaren de periodes thematisch onderwijs soms als momenten om bij te komen.

Echter, de organisatie was gegeven en desondanks is er met groot enthousiasme gewerkt. Treffende evaluatie van een werkgroep aan het eind van de periode: 'We hebben nog nooit zo intensief gewerkt als in deze twee weken.' Of dat iets zegt over de kwaliteit van het project of van de rest van het onderwijs op de opleiding, laat ik aan de doortastende lezer over.

Organisatie

A Voorbereiding

Een kleine groep studenten en docenten hebben projectplan, draaiboek en werkwijze voorbereid gedurende drie maanden.

B Presentatie

Als introductie en opwarmer van de projectactiviteiten een presentatie van de verhalenbundel met

Noni Lichtveld als vertelster. Motieven om te schrijven en te publiceren bij de Novib kwamen op die manier direct naar voren. En de motivatie om te gaan vertellen in de stageklas werd op deze manier sterk opgeschroefd.

C Oriëntatie

Gedurende drie dagen hebben de studenten en docenten zich georiënteerd op vraagstellingen rond intercultureel onderwijs: hoe ziet dat er eigenlijk in de praktijk uit?

Lezen, praten met gasten, bezoeken van instellingen, bekijken en bepraten van audiovisuele materialen, etc.

Voor dat doel was een ruimte ingericht met ruim 200 kinderboeken, geselecteerd door de kinderboekwinkel in Utrecht, en secundaire literatuur. Overigens wreekt de aaneengesloten periode zich vooral tijdens zo'n oriëntatie: een bombardement van veelsoortige informatie met onvoldoende bezinningsmomenten. De studenten klaagden daar herhaaldelijk over: 'Hartstikke zinnig, maar zo véél!'

D Themakeuze

Na de oriëntatie op de vraag naar de vormgeving van intercultureel onderwijs kozen de studenten voor een verwerkform van de Anansi-verhalen. Er kon gekozen worden uit de diverse 'takken' van de kunstzinnige vorming met aansluitende workshops van begeleidende docenten.

E Uitvoering themakeuze

In werkgroepen van vier tot vijf studenten is vervolgens zes dagen lang gewerkt aan:

- 1 uitwerken van de werkvorm en het verhaal op eigen niveau: wat kunnen we met dit verhaal en de gekozen werkvorm?
- 2 uitwerken van de ervaringen op eigen niveau tot lesbrief voor de basisschool, waarin voor leerkrachten suggesties rond de gekozen werkvorm en het verhaal beschreven werden.

Tussen niveau 1 en niveau 2 zit een breuk: hoe vertaal je eigen ervaringen naar een didactisch handelingsplan voor de basisschool? De studenten hadden hier ook grote moeite mee:

- * De instructies voor het werken vertaalden de studenten meestal alleen door naar instructies voor kinderen. Collega-leerkrachten kregen summiere aanwijzingen.
- * Het aangeven van verborgen normen en waarden achter de verhalen bleek voor veel studenten

ten een moeilijke en abstracte opgave. Het verhaal werd nog te veel als louter verhaal geïnterpreteerd en niet als 'model' voor de werkelijkheid.

* De studenten hadden veel moeite met het gestructureerd geven van werkinformatie: stapsgewijs vertellen hoe iets zou kunnen gebeuren. De problemen van de studenten hadden te maken met de al genoemde tijdsfactor, maar eveneens met het ontbreken van didactische vaardigheden. Blijkbaar leiden we onze studenten te eenzijdig voor de lespraktijk op: lesplanning en communicatie naar collega's krijgen te weinig aandacht. De oplossingen voor de problemen zijn voornamelijk gezocht in het begeleiden door docenten en in het werken met voorbeelden van lesbrieven.

F Presentatie en evaluatie

Een eerste-behoefte-bevrediging voor een dergelijk project is het presenteren van de verschillende verhaaluitwerkingen. De meeste studenten waren in de uitvoering zeer intensief bezig geweest met de 'kunstzinnige' vertaling van de verhalen. Een eerste evaluatie kwam van Noni Lichtveld die de presentatie bijwoonde en vooral inhoudelijke en dramaturgische kritiek gaf.

De werkvormen

Afhankelijk van de disciplines van begeleidende docenten (handenarbeid, textiele werkvormen en taal) is gekozen voor de volgende werkvormen:

- 1 werken met hand- en/of stokpoppen
- 2 werken met marionetten
- 3 werken met schimmen- en schaduwenspel
- 4 werken met maskers en levende figuren
- 5 werken met diaverhalen.

In eerste aanzet was de keuze ruimer (negen werkvormen), maar de studenten hebben uiteindelijk bovenstaande vijf werkvormen gekozen voor het bewerken van de verhalen. Uiteraard zijn veel meer 'domeinen' van kunstzinnige vorming geschikt voor verwerking van de verhalen, maar bij een dergelijk arbeidsintensief project met workshops hebben wij gekozen voor de disciplines van de begeleidende docenten.

De lesbrieven

Voor de lesbrieven is gebruik gemaakt van een door begeleidende docenten opgestelde richtingwijzer. Geen revolutionair model, wel een begrijpelijk model voor studenten:

- a Verhaalbeschrijving: wie, wat, waar, wanneer

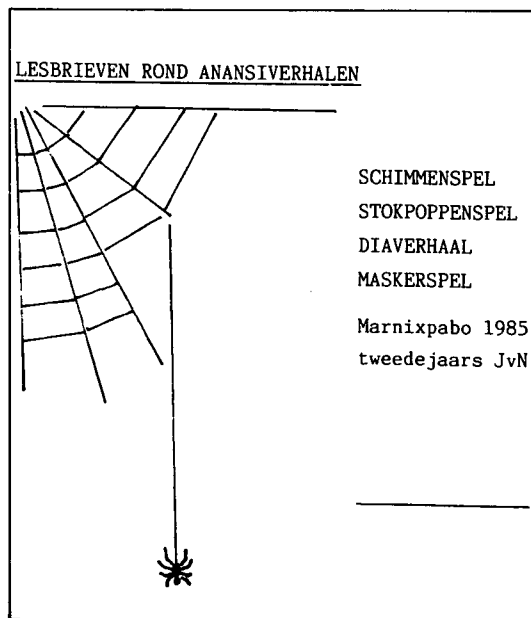
en waarom?

- b Welk conflict in het verhaal?
- c Welke normen en waarden schuilen achter het gedrag van de verhaalpersonages?
- d Welke interculturele verhaalthema's zie je?
- e Welke (ver)werkvorm?
- f Voor welke leeftijdsgroep?
- g Welke creatieve en interculturele doelen hebben jullie met dit verhaal en de werkvorm?
- h Opbouw en organisatie van het werk.
- i Hulpmiddelen en materialen.
- j Tijdsduur en tijdsopbouw.
- k Literatuursuggesties.

Na afloop werden de brieven verzameld en uitgegeven binnen de academie. Al eerder heb ik gezien op de problemen die studenten hadden bij de verwerking van hun activiteiten tot lesbrieven. Vier van de zeven werkgroepen hebben uiteindelijk hun lesbrieven gerealiseerd; drie werkgroepen zijn niet klaar gekomen met hun opdracht en dan wrekt zich de twee-weken-structuur: na zo'n thematische periode blijkt het heel moeilijk om tussen de cursorische bedrijven door de lesbrievenopdracht nog eens op te pakken.

Een voorbeeld

Om de lezers een indruk te geven hoe de lesbrieven er uit zien, is hierna de lesbrieven 'Spelen met poppen' integraal opgenomen.

SPELEN MET STOKPOPPIEN

1. Sprookje 'HOE ANANSI DE TIJGER HET VRIJEN AFLEERDE'.

2. Normen en waarden:

- * In de gekozen uitwerking speelt het sprookje in Nederland. De personages zijn migranten, behalve de ezel die een 'geboren Nederlander' is. Daardoor spelen normen en waarden van twee verschillende culturen een belangrijke rol.
- * Het gezin is voor de Surinaamse dieren belangrijk
- * De man is hoofd van het gezin.
- * Alleen mannen mogen in het café komen.
- * De mannen willen graag sterk en stoer overkomen: macho-typering.

Centrale conflict: Hoe de tijger denkt zijn 'man-zijn' te bevrijzen met het versieren van de vrouw van een ander.

Personages:

- * Anansi: slim, intelligent, trouw aan de vrouw, conservatief, zeker van zichzelf.
- Red-redi: guitsig, plagerig, houdt van een lolletje.
- Dagoe: gek op Anansi, loopt iedereen achterna en wil ook vriendjes met iedereen zijn.
- Ezel: oud, gehoorzaam, braaf en wat dommig.
- Tijger: heeft gezag, lefgozerig gedrag en vindt het erg om 'af' te gaan.

'Wat Anansi? Die Ijzerdraad-waarknoop van spillepoten? Denk je dat er in zo'n pannespons één hersentje zit? Zwak, maar ook zwak-begaafd. In mijn linkerpinknagel van mijn eigen achterpoot zit nog meer verstand dan in die vent zijn borst - buik - billen bij elkaar!'

'Wat!', roept Ba Anansi uit, 'welke vrijpostige ploert? Zeg hem dat hij meteen tien lege monstertopjes moet sparen, om zichzelf in te verkopen als ik klaar ben met mijn ram-meling voor hem.'

Plaatsen van handeling:

1. Nederlands café
2. Op straat.
3. Het bos voor de kerk.

Handelingsverloop:

Scène 1: Ba Tigri schept op tegenover zijn vrienden dat hij de vrouw van Anansi zal gaan versieren. Ezel begrijpt niet dat zo iets zomaar kan, maar is wel nieuwsgierig.

Scène 2: Dagoe komt Anansi tegen en vertelt hem dat iemand een oogje op Ma Akoeba heeft. Dagoe wil niet verraden dat Ba Tigri dat is, maar is ook niet gelukkig met het 'niet vertellen'.

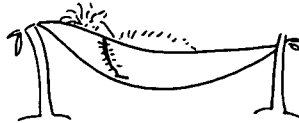
Scène 3: Als Ma Akoeba (verklede Anansi) op weg naar de kerk is, springt de tijger tevoorschijn en probeert haar te versieren. Dagoe, Red-redi en Ezel kijken vanuit de bosjes toe. Dagoe sluipt halverwege weg. De ontlustering van tijger, wanneer de ware gedaante van de vrouw onthuld wordt.

3. Gekozen verwerking: SPELEN MET STOKPOPPIEN

4. Doelstellingen:

- * De kinderen maken kennis met een andere vertelcultuur door middel van de sprookjes. Ze zien de verschillen en overeenkomsten met eigen sprookjes.

Of je op een lichtknop drukte in Ba Tigri stond hij flits! ineens in haar pad, rug hoog opgericht, tanden blinkend in het maanlicht. 'Hallo, Ma Akoeba! Ben jij dat echt? Nog mooier dan ik je dacht in mijn herinnering.'

'Je hart moet niet schrikken, mijn schatje. Laat het blij zijn van plezier dat je me ziet, zoals mijn eigen tijgerhart.....' 'Tijger, ik wil mijn kerkgang gaan, het orgel speelt al en de kaarsen branden. Ga een beetje opzij.'

- * Kinderen leren door middel van poppenspel zelf uitbeelding te geven aan een verhaal.
- * Kinderen leren hun zicht op de wereld te verbreden door de sprookjes en de uitspeelopdracht.

5. Leeractiviteiten en opbouw van de activiteiten:

- a. Lezen of vertellen van het sprookje.
- b. Gesprek met de leerlingen over de inhoud en normen en waarden achter het sprookje: verschillen en overeenkomsten, wat is nieuw voor de leerlingen?
- c. Werkbespreking: wie maken de décors, wie maken de passende stokpoppen en wie schrijven het verhaal tot een scenario uit?
- d. Uitvoering (zie STOKPOPPIEN MAKEN).
- e. Speltraining.
- f. Spelpresentatie.

6. STOKPOPPIEN MAKEN

Stokpoppen maken betekent werken met poppen die qua omvang passen bij het spelen met de hand(en). De handen van de poppen zijn de handen van de spelers. Dat betekent dat er met grote vormen gewerkt kan worden. De werkwijze is dan als volgt:

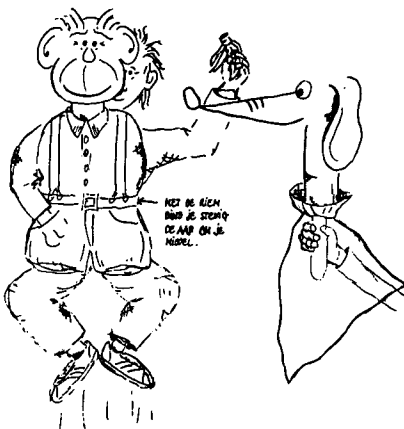
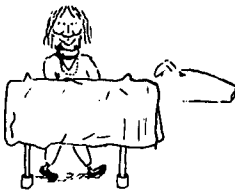
- * De koppen worden van gaas en papiermaché gemaakt.
- * De kleding bestaat uit lapen, eventueel tot en in model genaaid door de kinderen.

Of hij in een gloeiende maiskolf had gebeten, sprong Ba Tigri drie meter van Ma Akoeba vandaan, die daar plotseling stond in spichtblote gedaante en met een heel zware stem zei: 'Trek het je niet aan, Ba Tigri. Als je wilt, zet ik ook nog mijn hoofddek voor je af.'

....daar stonden Tijgers vrienden, met open apesmoel, ezelskaak en hondetebek.

- * Eén of beide handen kan gevormd worden met behulp van de eigen hand die door het mouwvat steekt.
 - * Eén of beide handen kan gevormd worden en gespeeld worden met behulp van stokken die aan de handen bevestigd worden. Ook het hoofd rust op een stok die door de speler tijdens het spelen vastgehouden wordt.
 - * Bij het maken van de koppen is het raadzaam eerst met de kinderen enige 'type-casting' te maken: welke uiterlijke kenmerken, hoe is het gedrag, karakter.
 - * De uitbeelding in lijf en kop moet zo veel mogelijk bepaalde karaktereigenschappen accentueren. Het gaat tenslotte om een typering en niet om realistische uitbeelding.
- (zie tekening)

7.

7. SPELSUGGESTIES

- * Zorg ervoor dat de speelruimte van de handen of stokken groot is.
 - * Laat de kinderen vooral met de handen en de kop manoeuvreren, omdat daar de meeste bewegingsmogelijkheden liggen.
 - * Er kan gespeeld worden achter een gordijn, dat aan een bezemsteel of stok is opgehangen. De spelers worden bedekt door het gordijn en ze houden de poppen boven het gordijn.
 - * Met grote stokpoppen kan er ook heel goed voor een décor (beschilderd laken of behangpapier) gespeeld worden. De kinderen houden de poppen voor zich en ze zien dan ook wat er gebeurt.
8. DOELGROEP: midden- en bovenbouw basisschool.
Ada, Brunette, Gerda, Monique, Ben-Pieter.

8.

Tot slot: enkele ervaringen

- * In het onderwijs zijn verhalen uit verschillende culturele bronnen goed te gebruiken, mits er meer mee gedaan wordt dan alleen vertellen.
- * Werkvormen op het terrein van kunstzinnige vorming dragen bij tot een intensieve beleving van verhalen, wanneer attitudevorming en bewust worden van normen en waarden voorop moeten staan.
- * Visualisering door spel is bij sprookjes en verhalen uit andere culturen een belangrijke voorwaarde om 'onvoorstelbare' personages en situaties te kunnen (h)erkennen.

- * Opleidingsonderwijs moet intercultureel onderwijs niet alleen benaderen vanuit de discussiesferen, maar de handelingsoriëntaties bieden voor studenten en leerkrachten om intercultureel onderwijs in de praktijk handen en voeten te geven.
- * Intercultureel onderwijs laat zich niet wringen in zogenaamde 'weken met een thematische opzet', maar vraagt om integratie in alle vak- en vormingsgebieden op een opleiding. Dat er dan themaweken aan verbonden worden voor intensievere aandacht, is alleen maar gunstig.

De ervaringen van de studenten met dit thema liggen tot nu toe vooral op de opleiding en incidenteel in de stageklas. De studenten maken gebruik van verhalen uit andere culturen bij het uitvoeren van stage-opdrachten en ze kijken ook anders tegen het gebruik van dergelijke verhalen aan. Toch zou het de moeite waard zijn om een derge-

lijk project geheel binnen een stageplan voor studenten te passen om directer de effecten van een dergelijke aanpak te kunnen waarnemen. In dit verband ben ik benieuwd naar de ervaringen van leerkrachten die bewust verhalen uit andere culturen op een actieve manier gebruiken om interculturele doelen te realiseren.

Literatuur

- 1 Jan Voorhoeve *Dikke Ikke en de rest* Amsterdam 1979.
- 2 Noni Lichtveld *Anansi; de spin weeft zich een web om de wereld* 's Gravenhage 1984.
- 3 Vladimir Hulpach *Sprookjes van de Indio's* Vertaald door Anke Eggink. Deventer 1979.
- 4 J. Merkel en D. Richter *Vertel geen sprookjes over sprookjes* Vertaald door E. Hutsens. Leuven 1977.
- 5 Jessica Schmitz 'De wolf en de zeven geitjes. Ervaringen bij het vertellen van een sprookje op kleuterscholen' in *Bzzlletin* 92, januari 1982, p. 13-19.
- 6 P.F. Schmitz 'Hoe diep is de verhaalstructuur van sprookjes?' in: *Bzzlletin* 92, januari 1982, p. 3-7.